

ЩОДО ВИКОРИСТАННЯ ЗАКОНСПРОВАНОГО АГЕНТА У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ ШВЕЙЦАРСЬКОЇ КОНФЕДЕРАЦІЇ ТА АНГЛІЇ

Характерною особливістю швейцарського законодавства є відсутність у ньому відособленої оперативно-розшукової діяльності, виведеної за рамки кримінальної процесуальної діяльності. Позиція швейцарського законодавця зводиться до того, що усі дії направлені на виявлення, розкриття і розслідування злочину мають єдину природу, у зв'язку з чим відсутня необхідність у їхній диференціації. Вітчизняний законодавчий термін «оперативно-розшукова діяльність» навіть не має аналогу у німецькій мові та її швейцарському діалекті. Ці особливості найбільше проявляються у такій процесуальній дії як використання законспірованого агента. Незважаючи на негласний характер цієї дії та проведення її спеціально навченими працівниками, законодавець не вважає за необхідне створювати спеціальні правові конструкції і не бачить причин відмежовувати цю дію від інших процесуальних дій.

Використання законспірованого агента допускається при розслідуванні близько 50 складів злочинів. Далеко не усі з них є тяжкими, проте як визначено у п. «b» ч. 1 ст. 286 КПК Швейцарії зазначена процесуальна дія допускається лише, якщо це «виправдовує тяжкість злочину» [1]. Законспірованими агентами можуть виступати співробітники швейцарської чи іноземної поліцейської установи, а також особи, які тимчасово залучені для виконання поліцейських завдань, навіть, якщо вони не володіють спеціальною освітою. Прокуратура вправі надати їм легенду.

У Швейцарії відсутній вітчизняний поділ кримінально-караних діянь і термін «тяжкий злочин» має, перш за все, процесуальне значення. У даному випадку серед таких злочинів можна назвати розтрату (§ 138), крадіжку (§ 139), пошкодження речей (§ 144), підробку документів (§ 251).

Перед будь-яким законодавцем постає питання, чи допускати вчинення законспірованим агентом злочину з метою увійти в довіру до керівників організованих злочинних угруповань і в кінцевому рахунку викриття їх. КПК Швейцарії допускає діяння, які порушують законодавство про обіг наркотичних засобів, а також використання підроблених грошових знаків, але не більше того. Також Кодекс встановлює, що законспіровані агенти не вправі провокувати кого-небудь до вчинення злочину та керувати вчиненням тяжких злочинів (ст. 293). При цьому їхня діяльність щодо рішення іншої особи про вчинення конкретного злочину може мати лише допоміжне значення.

Прокуратура за загальним правилом повідомляє обвинуваченому про те, що щодо нього діяли законспіровані агенти, але не пізніше закінчення строків досудового розслідування. Необхідність запровадження такої процесуальної дії швейцарський законодавець мотивує сприянням розслідуванню злочинів, які важко розслідувати без залучення такого агента у злочинне середовище.

У Великій Британії проникнення в злочинне середовище здійснюють офіцери під прикриттям, яких на законодавчому рівні віднесено до так званих прихованих людських розвідувальних джерел. Особа є прихованим людським розвідувальним джерелом (агентом, інформатором, офіцером під прикриттям), якщо вона встановлює чи підтримує особисті або інші стосунки з іншими особами з прихованою метою отримання інформації або забезпечення доступу до будь-якої інформації для іншої особи, або таємно розкриває інформацію, отриману з використанням таких відносин чи як наслідок існування таких відносин. Відносини вважаються встановленими з прихованою метою, якщо вони відбуваються таким чином, аби можна було гарантувати, що інша особа не здогадується про їх справжню мету. Офіцери, які працюють під прикриттям, мають право діяти під вигаданим ім'ям або іншою легендою з метою: а) впровадження в існуючі законспіровані кримінальні або терористичні організації; б) арешту осіб, які вчинили злочин або яких підозрюють

в його вчиненні; в) захисту національної безпеки; г) захисту від загрози завдання значної шкоди громадському порядку; д) захисту від загрози завдання значної шкоди громадській безпеці; е) захисту економічної безпеки Об'єднаного Королівства [2]. Слід також зазначити, що британські офіцери під прикриттям можуть давати свідчення в суді, використовуючи при цьому здебільшого псевдоніми [3, с. 20].

Закон про правове регулювання слідчих повноважень (RIPA) 2000 та Звід практичних правил до нього визначають процедури, що стосуються використання як агентурних джерел (інформаторів), так і поліцейських чи інших співробітників правоохоронних органів, що працюють під прикриттям. Таким чином, цим Законом та Кодексом урегульовано питання проведення як виконання спеціального завдання (у розумінні аналогічної негласної слідчої дії, передбаченої КПК України), так і використання конфіденційного співробітництва загалом.

Законом не вимагається жодного уповноваження на добровільні домовленості між інформаторами та офіцерами, хоча існує законодавчий порядок, згідно якого правоохоронними органами наполегливо рекомендується дотримуватися або поліцейського може призвести до порушення Статті 8.

Офіцер, який дає дозвіл на проведення такого заходу при використанні джерела повинен усвідомлювати можливі ризики впливу щодо інших осіб, яких торкнеться проведення цього заходу та необхідністю у залученні цього джерела. Дозвіл на використання джерела дійсний 12 місяців, якщо термін його дії не поновлюється. Термінові усні дозволи діють 72 години. Звід практичних правил вимагає проведення регулярного контролю для оцінки потреби у продовженні використання джерела.

Не існує окремого правила стосовно таємних агентів, які вчиняють злочин. Інформатори, залучені до вчинення злочину, матимуть право подати заяву про зловживання процесуальними правами, якщо їх обвинувачитимуть у злочині, вчинення якого були необхідними для того, щоб не видати себе.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Schweizerische Strafprozessordnung (Stand am 1. Oktober 2016) URL: https://www.admin.ch/opc/de/classified_compilation/20052319/index.html
2. The Use of Covert Human Intelligence Sources: Code of Practice URL: <https://www.fipr.org/rip/pre-Draft%20CoP%20part2.pdf>.
3. Савченко А.В. Міжнародний досвід використання агентури правоохоронними органами держав Європи та США: навч. посібник / А.В. Савченко, В.В. Матвійчук, Д.Й. Никифорчук, В.М. Співак; за загальною ред. Я.Ю. Кондратьєва. К.: КНТ, 2005. 86 с.